

Nogle Slægtbogs-Uddrag.

Ved **A. Thiset.**

I. Uddrag af Fru Jytte Gyldenstiernes Slægtbog.

De i det 16. og 17. Aarhundrede, hovedsagelig af adelige Fruer og Jomfruer sammenskrevne Slægtbøger nøde fordmum stort Ry som genealogiske Kildeskrifter af første Rang. Endnu i Fortalen til Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne 1787 fremhæves¹⁾, hvor nøieregnende Adelen var i sine Vaaben- og Slægtbøger. Den nyere Tids Forskning er kommen til et ganske modsat Resultat, og navnlig lastes de Forsøg paa lærde genealogiske Studier, som det 17 Aarhundredes Adelsdamer stundom gave sig af med.²⁾

Naa, slige Studier høre nu til de store Undtagelser, thi i Reglen afskrev man ret kritikløst efter hinanden indbyrdes, om ikke hele Slægtbøger, saa de Afsnit af saadanne, som hver Enkelt havde Brug for. Der var nemlig en ret væsenlig Forskjel paa Datidens og Nutidens genealogiske Forskning. Nu interesserer man sig for Slægten, og de samtlige Forgreninger af en enkelt Stamfaders Afkom, ofte ikke blot paa Mandslinien, men endog paa Kvindeliniere³⁾, det 16. og 17. Aarh.' Slægtbøger havde derimod nærmest Opstillingen af Ahnetavler for Øie, Vedkommendes egne og hans eller hendes Nærmestes Forfædre i opstigende Linie. Hvad der laa udenfor disse, tog man sig i Reglen ikke af⁴⁾.

---

¹⁾ S. XV. ²⁾ Jvf. Pers. Tidsskr. 1, III. 31 ff. ³⁾ Jvf. f. Ex. J. Vahl. Slægtbog over Afkommet af Christiern Nielsen, Borgermester i Varde. ⁴⁾ Jvf. f. Ex. Fru Beate Huitfeldts Udtalelse til Fru Sophie Brahe om Hr. Stig Axelsen Thott: Hvem der vilde lede derefter, kunde man vel finde det; men han kommer os Intet ved; saa maa det vel gaa forbi (Hist. Tidsskr. för Skane-land II. 53).

Et grundigt sammenlignende Studium af alle bevarede adelige Slægtbøger, udsondrende Afskrifterne fra Originalerne, eller fra de tilsyneladende originale Slægtbøger, til hvilke ingen virkelig Original nu haves eller kjendes, vilde sikkert reducere Originalerne til nogle ganske faa, og Resten til Afskrifter, mere eller mindre værdiløse, alt efter som Afskriveren havde forsynet sin Afskrift med Rettelser og Tilføielser af Værd: Resultatet af selvstændige genealogiske Studier, hentede fra Dokumenter, Siggiller, Ahnetavler, Ligsten eller — mundtlige Slægttraditioner. Men Fortidens Benyttelse af slige Kilder lod dog som bekendt meget tilbage at ønske, og de Resultater, den kom til, maa sigtes, før de bruges.

Blandt disse forøgede og forbedrede Slægtbøger indtager Fru *Jytte Gyldenstiernes* Slægtbog en smuk Plads. Den findes nu i Rigsarkivet (Geneal. herald. Saml. Generalia in folio Nr. 48), hvortil den er kommen med de Klevenfeldtske Samlinger, og bestaaer af en Vaabenbog og en Slægtbog, indbundne sammen i et hvidt Pergamentsbind, der utvivlsomt stammer fra Fru Jytte Gyldenstiernes egen Tid, saa at det er vildledende, naar det i Omtalen af Bogen i Indledningen til Lexicon over adelige Familier hedder, at Slægtbogen *nu* er indbundet hos hendes Vaabenbog. Paa Bindets indvendige Side har Fru Jytte egenhændig skrevet: „Denne boge hørre meg Ytte Gyldenstern Prbennædatter ttell.“ Forfatterinden er altsaa ikke den Fru Jytte Gyldenstierne, som var gift 1° med Christoffer von der Groeben, 2° med Eiler Urne til Gunderslevholm, thi hun var Datter af Henrik Gyldenstierne til Aagaard; men derimod denne Fru Jyttes Søskendebarn af samme Navn, Datter af Predbjørn Gyldenstierne til Vosborg og hans 1. Frue Birgitte Rosensparre og selv gift 1° med Peder Juel til Hesselmed, 2° med Christian Grubbe til Lystrup. Paa Bogens næste Side er med en lidt nyere Haand skrevet: „Jytte Gyldenstiernn. Eigenn haand“, hvad der kunde tyde paa, at den er gaaet i Arv til en af Forfatterindens Broderdøtre: *Jytte Knudsdatter Gyldenstierne* eller *Jytte Henriksdatter Gyldenstierne*, gift med Peder Brockenhuus til Nordskov. Derunder har saa *Klevenfeldt* skrevet: „Naar denne Bog er sammen-

skrefven og indrettet kand seeß i den anden part, som tracterer Genealogien pag. 25, it. pag. 100 sc. sidst i det Aar 1500 eller først i 1600 Ab fol. 99 b^a, men dette har han atter overstreget og tilføiet: „Nr. 29 er Aarstallet 1604¹⁾ ad finem, conf. pag. 54 hvor om Steen Br.“²⁾).

Vaabenbogen faaer i Lexicon over adelige Familier det Vidnesbyrd at være den bedste og tilforladeligste af alle gamle Vaabenbøger, og vist er det, at Vaabnene ere tegnede og malede af en Kunstnerhaand, der neppe er Fru Jyttes egen. Selve Vaabnene ere hentede ikke blot fra malede Ahnetavler, f. Ex. Nr. 17—23 og Nr. 33—44 ere Ahnevaaben for Medlemmer af Slægten Gøye i det 15—16 Aarh., og Nr. 505—520 ere tydske Vaaben, vist Fru Jyttes ovennævnte Sødskendebarns tydskfødte Ægtefælle Christoffer von der Groebens 16 Ahner; men ogsaa helt andre Kilder ere benyttede, f. Ex. den bekjendte Skjoldefrise i Ringsted Kirke (jvf. f. Ex. Nr. 132) og navnlig turde en Række fra Nysted Kirke hentede Vaaben Nr. 473—504 fortjene en nærmere Undersøgelse, da Originalerne utvivlsomt have været fra det 14. og 15. Aarh. Hovedmassen af Vaabnene ere mærkelig nok ordnede efter et heraldisk Synspunkt, efter Vaabenfigurene: først Skjolde med menneskelige Brystbilleder, saa med Hjelme, Hatte, Huer, Løver, Hjortevier osv. osv. Endelig slutter Vaabenbogen, der iøvrigt indeholder en hel Del ikke benyttede hvide Blade, som kun vise ikke udfyldte Skjoldskabeloner, med en større Samling gamle norske Vaaben. Over alle Vaabnene har Klevenfeldt forfattet et Register.

Ved hvert Vaaben er med en pyntelig Skriverhaand anført Navn og forskjellige Bemærkninger, hvilke Fru Jytte har gennemgaaet og egenhændig forøget og rettet i. Med samme Skriverhaand er ogsaa Slægtbogen nedskreven, men da der i Indledningen til Lexicon over adelige Familier S. XXII er gjort Rede for dens Indhold, skal jeg her af den kun meddele nogle Uddrag af mere

---

¹⁾ Her staaer: Løffuerdagen for Fastelaffnn 1604. ²⁾ Paa S. 54 omtales Hr. Jørgen Brahes 1619 og 1623 fødte Børn Birgitte og Steen, og bag efter er tilføiet den 1627 fødte Søn Preben Brahe, alle Fru Jyttes egne Søsterbørn.

end ren genealogisk Interesse og til dem knytte nogle Bemærkninger.

S. 23. Her *Jenss Thorbenssen* vaar kongh Erichs raad, och hand andtuorde hannom Kallundborigh mett all sin schatt, der hand drogh aff Danmarck, som her Jens Thorbensens egit breff lyder, der wj endnu haffuer, som hand haffuer schreffuit aff slotthett, at hand vill det icke anndtuorde fraa sigh, førend den kommer, som griffuenn fører, eller nogen aff hans eigen herris blodtz foruanthe, och holde slotthett saalenge, at hand haffde icke mere vnderholdning till folek end brødescher.

Hr. *Jens Torbensen* var af den sjællandske Slægt *Sparre* og nævnes fra Aar 1429 af. At han alt i Kong Eriks Tid har siddet i Rigens Raad og været Hovedsmand paa Kalundborg kan ganske vist ikke oplyses ad anden Vei, men kan dog alligevel have sin Rigtighed. Hans Fader *Torbern Jensen* havde nemlig i sine sidste Leveaar, ialt fra 1424 til 1430, været Hovedsmand paa Kalundborg, og Sønnen kan godt have efterfulgt ham, thi først 1442 træffes en anden Hovedsmand *Joakim Flemming*¹⁾. Og da Hr. Jens Torbernsen 1446 var Rigskansler, har han neppe 1439 savnet social Anseelse og Indflydelse til at blive kaldet til Sæde i Rigens Raad. Hr. Jens Torbernsens af Fru Jytte nævnte Gjenbrev paa Kalundborg er forlængst tabt, hvad der er Skade, da dets Indhold og Ordlyd aabenbart har været ret usædvanligt. Forpligtelsen til at holde Slottet til den kommer, som Griffen — Pommerns Vaabenmærke — fører, kan findes i andre lignende, samtidige Breve; men Forpligtelsen til at værgе Slottet til det yderste har en enestaaende Form: til ingen anden Proviant havdes end de tomme Brødæsker. Om Jens Torbernsen har holdt sit Løfte bogstaveligt turde være tvivlsomt. Vi vide, hvorledes Hr. Axel Pædersen Thott holdt Varbjerg, Peder Oxe Krogen og Helsingborg og Iver Jensen Dyre Korsør til Kong Eriks Haand. efterat Christoffer var bleven Herre i det øvrige Rige, men om Jens Torbernsens Forsvar af Kalundborg savnes al Efterretning. Formodentlig har han hurtig funden sig til Rette under de nye Forhold; og han lønnedes med Ridderslaget, fik atter Sæde i Rigens Raad, blev som sagt Rigskansler og en anset Mand. Han levede endnu 1471 paa sin Hovedgaard i Bringstrup.

S. 25. Oluff Grubbe aff Næsbøye och Spangagger. Dette Spandager gaff hand ellers (!) hans dotter fru Kirstine till Lußkircke.

¹⁾ W. Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne S. 37.

Den her nævnte *Oluf Grubbe*, der forekommer i Aarene 1418—40, synes at have arvet Spanager efter en mødrene Frænde, *Erik Jakobsen* af Slægten Due¹⁾. Det var neppe ham selv, men Datteren Kirstine, der gav Spanager til Roskilde Domkirke. Hun var gift med nys nævnte Hr. Jens Torbernsens Søn Hr. *Jep Jensen*, der ligesom sin Fader var Ridder og Rigskansler.

S. 25. Fru Boill, Olluff Ibsenns daatter, som de kalde Grubbe, hun sich ont i sit ene been, men hun var þarn. Saa loid hendis faderbroder, som kaldis Grubbe²⁾, loidt schiere samme henndis been aff hinde, der for sich hun det ringe gifftermaald, som dem thøtte, dogh hand vaar kommen aff goid slegt³⁾. Men hun laa alle dage meesten paa sin seng for hendis been schyld, der for bleff henndis børnn opføde wrløeße, som paa kiennde, och forkom all derisß goedz.

Fru *Bodil Grubbe* levede endnu 20 Marts 1550; hun var gift med *Niels Fikkese*n af Speilsby paa Møen. De Fikkese'n'er vare af god gammel Adel, men med Niels og hans Børn maa det paa en eller anden Maade have været smaat bevendt, siden Fru Jytte omtaler dem med saa fremtrædende Ringeagt. Fattige vare de, skjøndt Fru Bodil tilførte dem Hovedgaarden Sandby i Tybjerg Herred, og det Lidet, de havde, kunde de ikke holde fast paa. Der kjendes 3 Børn af den eenbenede Fru Bodil, nemlig 1° *Oluf Fikkese*n, der skrev sig til Brudager i Gudme Herred, Fyen, men 1550 maatte sælge denne lille Hovedgaard til Kansler Johan Friis og beklædte siden en kongelig Enspænders, for en Adelsmand lidet anseelige Stilling; 2° *Christoffer Fikkese*n, der efter at have solgt Sandbygaard til sin Frænde Peder Christensen Dyre gjorde Tjeneste som Skibshovedsmand til 1586 og vist døde ugift som Slægten Fikkese's sidste Mand, og 3° en Datter *Anne*, der ægtede Mourids Pedersen (Baden) til Gundestrup. Fra hende stammer den nulevende Adelslægt Gyntelberg.

S. 28. Anders Pedersen haffde fem b datter . . . Den ene sich Christopher Jennlienn paa Sørup, hun heed fru Margrette. Met ham haffde hun en søn heed Basse. Hun loed kalde hannom Basse effter sin farmoder slegt, som førde Basse-vaabenn och naffn; de vaar da alle døde paa suerdsidenn, thi wilde dj iche

¹⁾ Jvf. Danm. Adels Aarb. 1891 S. 128. ²⁾ I Marginen er tilføjet: Jens Grubbe. ³⁾ Senere gjentages denne beretning og da tilføies: som mand maa verst roese sigh aff, naar locken ehr icke mett, men at roese sigh aff Gudt er det hogeste, for altingh er forgengeligt.

haffue raffnit nederlagt. Det vaar meenligh brugt i fordum thid, naar brødrerne vaare hendøde, och ingenn baar vaabenn paa suerdsidenn, saa thogh neste søster aff samme slegt raffnit op och iche vaabenet. Som det gaar met Lunge raffnet och mange flere i Danmarch i fordum thidt.

Forbindelsen mellem den *gamle* Slægt *Basse*, hvis Vaaben var et Vildbassehoved, og den efter den opkaldte *ynge* Slægt *Basse*, der førte to Vædderhorn, er ret indviklet. Fru Sophie Tygesdatter Basse havde i sit Ægteskab med *Anders Pedersen Godov* en Søn, der blev opkaldt efter hendes Broder Hr. Steen Basse til Tybjerg, som døde 1448 som sidste Mand af de gamle Basse'r, og altsaa fik Navnet Steen Basse Andersen. Men denne Søn døde ugift, og en Søster af ham Margrethe Andersdatter Godov, gift med *Christoffer Jensen* til Sørup af Slægten med de to Vædderhorn, opkaldte saa atter sin Broder, idet hun gav en Søn Navnet *Busse Christoffersen*. Dennes Sønner Christoffer, Erik og Claus skulde strengt taget have heddet Bassetsen, men kaldte sig naturligvis kun Basse, der saaledes atter blev et virkeligt Slægtnavn, om end kun for en stakket Tid, thi de nye Basse'r uddøde allerede 10 Okt. 1639 paa Mandslinien med Erik Basse's Søn *Peder Basse* til Sørup.

Lignende Navneoverførelser, oftest dog direkte fra en Slægt til en anden, vare ikke sjeldne blandt den gamle Adel. Bedst kjendt er en Linie af Slægten *Banner's* Antagelse af Navnet *Hog*, en Linie af Slægten *Dyre* Navnet *Lunge*, en Linie af Slægten *Gulskyt* Navnet *Kaus* osv. osv.

S. 30. Fru . . .¹⁾ hendis hosbunde heed Jens, boede . . .¹⁾, hans vaaben vaar en 7oddet stierne, di haffde enn dotter, som heed fru Arene Jensdotter. Hun fich Mortenn Vennstermand. Hand boøde paa Haffuellbegaard effter hans broder Thostin. Denne Mortenn thog samme sin festemøe aff vor frue closter i Roëschylde.

S. 32. Thorckell Venstermand hand bøgde Thorkelstrup i Falster. Hand haffuer værít en hedning, menn hand ligger begraaffuit i enn langh kempegraff i ett Sparre biergs høyen mellom Thorckells-trup och Thorpe lend; der staar enn steen paa grauffuen, som er saa vdhuggen i: Her ligger begraaffuit Thor killd. Thor Throllis haffde en søn, heed Thostenn. Denne Thostenn haffde thoë

¹⁾ Navnet staar in blanco.

sønner: Henning Venstermand och Mane Venstermand. Henningh haffde været paa denn hellige graff och ville der for være en prest, och hand boëde i Laaland och haffde Øster och Vester Veglebye sogenn. Effter hannom kom her Offue Basse och bleff och enn præst.

S. 33. Morten Venstermand, Nanes Søn, boëde och paa Haffuellbøgaard. Nane (!) hand bleff festemand, och men hand vor i kongens bestillingh vden landz, bleff hans festemøe Jomfru Arene Jensdotter gifuenn i vor fru closter i Roëschilde, och Mortenn klagede det for kongen, och kongen bad ham thage hende der vd igienn, som der staar j hans viise: Hør du Morthen Venstermand, jegh raader digh det, jegh kand, du thagh din jomfru aff closter igienn, alt om du est enn mand, saa glad riider Morthenn Venstermand aff Roëschildt met sin jomfru. For den gierningh schyldt loed bispenn sette Morthenn i bande, derforre gaff hand sin gaard Haffuellbø och 6 lester kornn der till Ludtz kircke i Roëschilde, før hand kunde komme aff bande igien, men dogh boëde hand der sielff, men hand leffde.

Morten och fru Anne (!) haffde ingen børn, och effter Mortens død gaff hun sigh i vor frue closter igien, och voor fru (!) Enmecke Venstermands dotter, som vaar denne Mortens broder daatter, i closter at lære, men hun vaar barn, hoes samme fru Arene, och hun vaar megit ond, och hun haffde ett schønt guldt haar och lagnt, for naar Morten vaar lystigh met sine venner, da vilde hand giernne thage aff hendis hoffued for hendis haar schyldt. Enn dagh hand vaar i jagt, thog hun och sechar haarit slett aff och hengde det paa liusbø kronen och beder ham der see paa det, men hand vill.

I den nyeste Udgave af Traps Danmarks Beskrivelse har nærværende Forfatter under Omtalen af *Havelsegaard* (II S. 105) henledet Opmærksomheden paa, at Folkevisens og Slægtebøgernes Beretninger om *Morten Venstermand* af Havelse, der efter Kongens Anvisning tog sin Fæstemø ud af Vor Frue Kloster i Roskilde, ikke stemmer med de Efterretninger, som mere paalidelige Kilder indeholde om Slægten Venstermand og dens Forbindelse med Havelse; men da Pladshensyn ikke der tillod en omstændeligere Redegjørelse, skal jeg her komme tilbage til Undersøgelsen.

Det er mere de detaillerede historiske Oplysninger, som Fru Jytte Gyldenstjerne knytter til Visen om Morten Venstermand, og som gjenfindes hos P. Syv og ikke modsiges af S. Grundtvig, end Visens egen Ordlyd, der giver den Præget af at være den mest historiske af alle historiske Folkeviser. Fru Jytte veed ikke blot Besked med Morten Venstermands og hans Fæstemøs Slægtforhold, men hun veed, at han boede paa Havelse, ja hvorledes han fik denne Gaard, nemlig som Arv efter en Broder, Thorsten Venstermand, og at det Kloster i Roskilde, som Visen taler om, var Vor Frue Kloster. Hun veed, at Morten for at slippe af Bispens Ban, maatte give Havelse og 6 Læster Korn til Roskilde Domkirke, at han døde barnløs, og at hans Enke da søgte tilbage til Vor Frue Kloster, og at hendes Ægtefælles Broder Emmeke Venstermand sendte en Datter til Optugtelse hos hende i Klosteret. Alt dette lyder saare vederhæftigt, især da den hele Begivenhed kun kan ligge et godt Aarhundrede forud for Fru Jyttes egen Levetid —, P. Syv siger, at Begivenheden skete i Kong Hans' Tid —; men læser man saa hendes Beretning endnu en Gang igjennem, vil man snart finde Modsigelser, der vise, at hun alligevel ikke er særlig godt bevandret i Slægten Venstermands Historie og Genealogi. Først fortæller hun, at Morten Venstermand boede paa Havelsegaard efter sin Broder Torsten Venstermand; dernæst at Torsten Venstermand var Søn af Torkild Venstermand (thi hendes meningsløse „Thor Throllis“ er sikkert kun en Læse- eller Skrivefeil for Thorkillus), og denne var — en høilagt Hedning! Et mere talende Exempel paa de adelige Slægtbogsforfatterinders souveraine Foragt for al historisk Tidsregning kan neppe tænkes. Men lidt efter fortæller Fru Jytte uden at blinke, at Morten Venstermand er Sønesøn af Torsten Venstermand, nemlig Søn af Torstens Søn Mane eller Nane Venstermand, og tage vi af disse Modsigelser Anledning til at underkaste hver enkelt af hendes Angivelser en Prøvelse, — ja saa bliver der ikke meget tilbage af den hele Vederhæftighed.

At en *Torsten Venstermand* har boet paa Havelse eller rettere sagt i Havelsemagle, nu Store Havelse, Ølsted Sogn, Strø Herred, er sikkert nok; thi 1 Mai 1411 pantsatte Nicolaus Johannes in Hærløffæ, armiger, en Gaard: Mørkhøi i Gladsaxe Sogn til nobili ac honesto Thorstano Wensterman in Hawelsæ maglæ¹⁾. Hamsforts Beretning: 1410 IIX kal. Febr. obiit Marina vidua Torstani Wunffman de Havelse optime de ecclesia Roschildensi merita²⁾, lider altsaa af en dobbelt Feil: Wensterman er forvandlet til Wunffman og enten er Aarstallet 1410 urigtigt eller ogsaa var Marina ikke Enke, thi Thorsten Venster-

¹⁾ Rep. Dipl. III. 142. ²⁾ S. R. D. I. 321, jvf. VIII. 322, 326.

mand levede jo endnu 1411. Denne Torsten Venstermand, der nævnes i sjællandske Breve 1388, 1392, 1408 og 1411¹⁾, er naturligvis ikke Søn af en høilagt Hedning. Da den nu sløfede Sparrehøi eller Sparrebjergshøi mellem Torkildstrup og Taarup indeholdt mange Skeletter²⁾, er maaske Fru Jyttes Beretning om en paa denne Høi funden Runesten med Navnet Torkild ikke helt greben ud af Luften, og hvad har da ligget nærmere end Formodningen om, at denne Torkild havde bygget Torkildstrup; men med Slægten Venstermand har han afgjort Intet havt at skaffe. Denne Slægt er nemlig ikke af dansk, men af holstensk Oprindelse og hed fra først af Wilsterman. I et holstensk Brev af 1346³⁾ nævnes en *Emeke Wylsterman* og i andre Breve fra 1359 forekommer en *Heyne Wilsterman* som de holstenske Grever Henrik, Adolf og Claus' tro Mand⁴⁾. Begge disse Wilsterman'er have sikkert efterladt sig Afkom, der er gaaet til Danmark, thi blandt de danske Venstermand'er gjenfindes saavel Navnet Heyne el. Henning som Emeke, og alt 1408 findes i Danmark flere Kuld af Slægten. Da nævnes nemlig blandt Fru Edle Jakobsdatter Basses Samfrænder: Hr. Tyghe Basse aff Nielsthorp i Laland, Ridder, *Thorstan Wensterman* oc *Mune Wensterman*, Brødre, Pæther Laurensøn (Gøye) aff Rydhe i Laland, Mattes Laurensøn (Gøye) oc Torstan Basse, Brødre, Steen Basse aff Thytheberg, Jacop Basse, Hr. Niels Basses Søn, hvis Sjel Gud have, luen Fos, Niels Basse aff Fywn, Hannes Byørnsøn, *Hennyng Wensterman* oc *Claus Wensterman* aff wapn⁵⁾. Dette Brev viser, at Fru Jytte Gyldenstjerne ogsaa er galt underrettet, naar hun kalder Mane Venstermand for en Søn af Torsten Venstermand i Havelse, da han i Virkeligheden var dennes Broder.

Men nu *Morten Venstermand!* Ja en Mand af dette Navn forekommer første Gang 27 Mai 1458, da bl. fl. en Morten Wensterman var nærværende paa Kongens Retterthing i Ringsted⁶⁾. Aaret efter, 4 Sept., er han i Kongens og Dronningens Følge nærværende paa Esrom⁷⁾. Disse Breve kunde nok tyde paa, at han da var Hofsinde. Han nævnes atter 22 Sept. 1463 i et sjællandsk Brev⁸⁾; men 22 Aug. 1480 var han Eier af den nu forsvundne falsterske Hovedgaard Stadager, thi da var paa Falster Nørreherreds Thing nærværende Johan Wensterman i Ffoulsangh, *Martin Wæsterman* i Stadager og Henning Wæsterman i Torkilstorp⁹⁾. Han deltog i Hyldningen i Lund 1487¹⁰⁾, mistede 1489 Maibølle Birk, som han forhen havde indløst af Chri-

¹⁾ Rep. Dipl. II 324, 376, Molb. og Petersens Dipl. 381, D. Mag. 1. V. 43.

²⁾ Traps: Danmark, 3 Udg. III. S. 270. ³⁾ (Gemeinsch. Arch. XXVI. 26 ⁴⁾ Mehl. Urk. 8587, S. R. D. VII 353. ⁵⁾ Molb. og Petersens Dipl. 381. ⁶⁾ Dipl. Chr. I. 92. ⁷⁾ Codex Esrom. 139. ⁸⁾ D. Mag. 2. I. 155. ⁹⁾ Falster Nørre H. 15. ¹⁰⁾ Huitf. 992.

stoffer von Haffn, og siges da at være Broder til Johan Venstermand paa Fuglsang¹). 1494 26 Nov. var han Landsdommer i Falster²). Ret længe beklædte han dog ikke denne Stilling, thi 7 Jan. 1497 nævnes en ny Landsdommer Oleff Falster, men Morthen Wensterman i Stadagher nyder dog saa stor Anseelse, at han i vedkommende Brev nævnes foran den nye Landsdommer³). Dermed forsvinder Morten Venstermands Spor og fra 1504 eies Stadager af hans Søn Jørgen Venstermand.

Denne Morten Venstermand er den eneste Mand af dette Navn, som kjendes fra den katholske Tid og først fra 1570 af træffe vi atter paa en Morten Venstermand, hans egen Sønesøn. Det skulde altsaa være ham, som Visen og Fru Jytte Gyldenstjerne omtaler, bl. a. ogsaa, fordi han er ganske samtidig med den Emike Venstermand, hvis Datter (Anne) siden skal være bleven optugtet hos hans Enke i Vor Frue Kloster; denne Emike Venstermand nævnes nemlig 1462 og 1479⁴). Og dog kan det absolut ikke være ham!

For det Første maa han i Kong Hans's Tid have været lovlig tilaars til at gaee paa Jomfrurov i Nonneklostre. Da han er voxen Mand 1458, maa hans Fødsel sættes om ved 1430 — den Mane Venstermand, som Fru Jytte gjør til hans Fader, nævnes 1408 —; han bliver saaledes de halvhundrede Aar ved Kong Hans' Tronbestigelse. Dernæst hed hans Hustru ikke Arine Jensdatter og førte ikke en syvoddet Stjerne, men derimod Anne Hansdatter Pøiske og førte altsaa Pøiske-Slægtns Blaamandshoved, og at denne Angivelse af hans Hustrus Herkomst er rigtig, fremgaar ikke blot af et Brev af 8 Marts 1490, hvorved Ingeborg Jensdatter af Vaaben!, Rasmus Bosendals Efterlæverske i Smedstrup til hæderlig og velbyrdig Mand Morthen Wensterman i Stadager paa Hans „Pøssikes“ Arvingers Vegne pantsatte en Gaard i Tjæreby, Terslev Sogn, Ringsted Herred⁵), men ogsaa af selve Besiddelsen af Stadager, thi denne Gaard har han vistnok tilgiftet sig med Anne Pøiske, da den fordem havde tilhørt hendes mødrene Frænder af Slægten Lunge. Men ellers var der en Omstændighed ved Anne Hansdatter, der nok kunde tyde paa, at hun var Visens Heltinde, thi hun havde om end ikke 7 Brødre, som Visen siger, saa dog 4 og af dem var hele to Kanniker i Roskilde, hvem man nok kunde mistænke for at ville tvinge deres Søster i Kloster.

Imidlertid er det for det Tredie ikke muligt at knytte Morten Venstermand i nogensomhelst Forbindelse med Havelse-Gaard.

---

¹) Arna Magn. VI. 33. ²) Top. Saml. Perg. Nørre H. Falster ³) Barner Rosenkr. Dipl. 193. ⁴) Arna Magn. IV. 1, Hdgs. Domb. VI. 134. ⁵) Arna Magn. XLVI. 15.

Denne Hovedgaard nævnes første Gang 1354, da *Jacobus Jonæsson* de Haugheløsæ armiger forekommer i et Vidne af Holbo Herredsting¹⁾. Om Talen her er om Havelsemagle eller Havselille kan ikke sees, ei heller om Jakob Jensen var Hovedgaardens Eier. Dette sidste er nemlig ingenlunde givet, fordi han skrev sig til den. Den kunde godt tilhøre en Anden og Jakob kun være midlertidig Bruger, f. Ex. Pantebesidder af den. Vist er det ialtfald, at Hovedgaarden i Havelsemagle faa Aar efter tilhørte Roskilde Domkirke, thi i dennes om ved 1370 sammenskrevne Jordebog nævnes „Primo in ipsa villa Haveløsæ maglæ curia principalis habet in censu IV bool terre et XVIII inquilinos seruientes“²⁾, og hvis den virkelig er kommen til Domkirken som Sone for et Brud paa Klosterfreden, saa maa det være sket længe før Morten Venstermands Fødsel. Hvis man kunde antage, at *Torsten Venstermand* havde boet paa Havelse før 1370, kunde man fristes til at tro, at det var ham, der havde taget sin Fæstemø af Klosteret og givet Havelse til Kirken; denne Formodning vilde passe saare vel med, at Giveren betingede sig Bolig paa Gaarden til sin Død, og at hans Enke kaldes vel fortjent af Kirken i Roskilde, og hvor nemt kunde ikke Navnene Torsten og Marina være blevne forvanskede til Morten og Arina; men det passer aldeles ikke med, at Fru Jytte Gyldenstjerne selv andetsteds oplyser, at Torsten Venstermands Hustru hed Marina Ditlevsdatter Daa, ei heller med, at den 1461 levende Emike Venstermands Datter skulde være bleven optugtet hos den 1410 eller deromkring afdøde Marina eller Arina. Nei, Torsten Venstermand har vist aldrig været Eier, men kun bispelig Lehnsmand paa Havelsemagle, hvorledes det saa end hænger sammen med hans Husfrues Fortjenester af Kirken, og hans Efterfølger blev ikke en Broder, ikke en Morten Venstermand, men en Væbner *Anders Jensen* af Slægten *Halregge*, tidligere bispelig Foged paa Selsø, men fra 1431 og endnu 1454 paa Havelse³⁾. Om denne Mand, der tillige var Forstander i St. Agnete Kloster i Roskilde, har boet paa Hovedgaarden i Havelsemagle kan strengt taget ikke siges med Vished, da han kun skriver sig „i Havelse“. Derimod nævnes 5 Febr. 1445 en *Jep Nielsen* i Havselille, der skjønt Søstersøn af den adelige Roskilde-Kannik Evert Jepsen Krage, skulde antages at være en ufri Mand, da hans Broder Jens Nielsen var Bymand i Roskilde⁴⁾. Et Vidne af Try Herredsting 8 Sept. 1458 lader Spørgsmaalet om hans Stand ubesvaret, idet det opfører Jepp Nielssøn i Haffuelsse lidle lige efter Adelsmanden Roleff (van Leuren) aff Frædhebodhe og lige før Bonden Gregorius i Strøllille⁵⁾, men at

¹⁾ Codex Esrom. 152. ²⁾ Script. Rerum Dan. VII. 49. ³⁾ Selsø 1, Arna Magn. XLIII. 9, Roskilde 97. ⁴⁾ Rep. Dipl. III. 653. ⁵⁾ Script. Rerum Dan. VI. 184.

han ialtfald 1474 var en fri Mand fremgaar af et Vidne fra samme Herredsting 6 April 1474, at *hæderlig og velbyrdig Mand* Jep Niels-søn i Havelse lille med sin Hustru Bodil og deres Søn Niels Jeipssøn da skjødede den af Sønnen beboede Gaard i Hawelsse lille til Ebelholt Kloster¹⁾, en Gave, som Sønnen Niels Jeipssøn *a wapn* boendes i Hawelsse lille 11 Okt. 1477 paa samme Herredsting gjentog med sin Husfrue Mettes Samtykke²⁾. Det er muligt, at denne Jep Nielsen og hans Søn Niels Jeipssen have haft alt Bispestolens Gods i Havelse, altsaa ogsaa Hovedgaarden i Havelsemagle, i Forlehnning, skjønt de kun skrev sig til deres egen Gaard i Havelselille; der nævnes ialtfald ikke nogen Beboer af Havelsemagle før 1494. Brevet er dateret Hawelsse maghele den Søndag før Palme Søndag (16 Marts), men er saa medtaget af Ælde, at kun en ringe Del af dets Indhold er læseligt: Det er et Skjøde fra en vis Per Je[nsen] til [Hermen] Roleff i Bro[de] paa et Pund Korn i en Gaard i „Skerpyæ“, som han arvede efter sin Mormoder, Husfru . . . ene, hvis Sjæl [Gud have,] og forskrevne Hermen Roleff selv havde i Væрге, og det er beseglet af hans kjære Broder [Morten] Jenss aff Hawelsse, Henningh Jenss (Dresselberg) aff Llywnby, Andhers Perss (Ravensberg), som aff wapn ere, og Hr. Effvert, Præst i] Førseff³⁾. Af de vedhængende Sigiller ses, at de to Brødre hed Per Jensen og Morten Jensen, og at deres Vaaben var en syvoddet Stjerne omfattet af en Halvmaane⁴⁾, paa Hjelman to Vesselhorn. De maa være Sønner af Væbneren Jens Lydiksen, der 1468 var Foged paa Drag-holm og Sønnesønner af Væbneren Lydike Jensen i Frerslev, 1435—70, der førte samme Vaaben⁵⁾. Morten Jensen i Havelse forekommer saa i en Række af Brev: 16 Oct. 1500 besegler han til Vitterlighed med Hr. Poul Laxmand⁶⁾, 23 Febr. 1502 til Vitterlighed med den nysnævnte Hermen Roleff (van Leveren)⁷⁾, der synes at have været gift med hans Søster Kirstine, thi 1 Juni s. A. vidnes paa Sjællands Landsting, at velbaaren Mand Hermen Roløff af Brode med sin Husfrue Kirstines Samtykke og beskeden Svend Anders Pedersen med Fuldmagt af velbaaren Mand Morthen Jenss tilskjødede St. Pouls Alter i Roskilde en Gaard i Skippinge⁸⁾. 18 Sept. 1503 ere Matis Roløf i Roerop (nu Cathrinebjerg) aff wopn og Morthen Jenssøn i Hawelsæ aff wopn nærværende paa Lille Herredsting⁹⁾. 17 Marts 1506 besegler Morthin Jenssøn i Hawelsæ Maglæ til Vitterlighed med Anders Henriksen (Dresselberg) i Lyngbylille, 5 April s. A. med Awe Perssøn af Hyrningsholm¹⁰⁾, 16 Marts 1507 med

¹⁾ Script. Rerum Danic. VI. 187. ²⁾ Smst. ³⁾ Arna Magn. XXVIII. 3. ⁴⁾ Danske Adel. Sig. G. III. 5, 4. ⁵⁾ Smst. G. III. 3. ⁶⁾ Bjerger H. 24. ⁷⁾ Arna Magn. XXIX. 7. ⁸⁾ Arna Magn. XXIX. 4. ⁹⁾ Script. Rerum Danic. VI. 205. ¹⁰⁾ Smst. 207, 209.

Elsef Grifsdatter (Jernskjæg), Oluf Jørgensen (Oxe)s Efterleverske¹⁾, og 25 Juli s. A. med Morten Henriksen (Dresselberg), Kannik i Roskilde²⁾. 1509 1 Marts viduede Morthin Jenssøn aff woben, boendes wdi Hawselsæ maglæ, at den Tid han fik den Gaard i Skæbinghæ i Pant af velbyrdig Mand Awe Perssøn, da var den Skov til samme Gaard, som endnu dertil ligger, og den, som boede udi den anden Gaard, som Ebelholt Kloster havde samme Tid i Pant af velbyrdig Svend Jesper Clawssøn, han ikke hug, nyttede eller befattede sig med samme Skov i nogen Maade³⁾. 1510 mageskiftede han en Gaard i Borup i Mersløse Herred til Antvorskov Kloster for en Gaard i Landerslev i Horns Herred⁴⁾ og Aaret efter taxeredes Morthen i Haffuelsæ til at stille en Karl⁵⁾. 17 Mai 1512 besøgte Morthen Jenssøn af Hawffelsæ til Vitterlighed med Christiern Nielsen (Dyre) af Hiemsø⁶⁾. Endelig fik Morthen Jenssen Kvittants 8 Dec. 1513 for at have gjort Kongen Rede og Regnskab for al den Del, som han havde oppebaaret af den visse og den uvisse Rente af Tryggvælde Gaard og Lehn, fra først han fik i Befaling der at være Foged, og saa indtil han deraf skiltes, og efter hans Regnskabs Lydelse blev han deraf skyldig ikkun 13¹/₂ Mark 7¹/₂ Sk., som Kongen havde givet ham⁷⁾.

Dette turde være omtrent alt, hvad der vides om denne i Kong Hans's Tid levende Morten i Havelse, og jeg har opholdt mig saa længe ved ham, fordi den Formodning paatrænger sig, at det er ham, der er Helten i Bortførelshistorien. Vished herom kan desværre ikke skaffes, da enhver Efterretning om Morten Jensens Hustru, hendes Navn og Slægt fattes. Det vil kun bemærkes, at den syvoddede Stjerne, som Fru Jytte Gyldenstjerne tillægger Arine Jensdatter, er at finde i Morten Jensens eget Sigil.

Det maa endnu tilføies, at den eneste Emike Venstermand, som kjendes i Danmark og som nævnes 1461 og 1475, kun vides at have havt een Datter. Hun hed Anne og var først gift med Ridderen Nafne Jensen Qvitzow af Olstrup, der levede 1472—86, dernæst med Torbern Jepsen Sparre i Viby, der levede 1508. Da hendes Søn af første Ægteskab Emike Nafnesen af Olstrup var gift og hjemfaren før 7 Sept. 1508⁸⁾, er det klart, at Anne Venstermand maa være bleven gift senest 1480, og hendes Optugtelse som Barn kan hverken have været betroet den endnu 1497 levende Morten Venstermand af Stadagers *Enke*, eller endnu mindre den 1513 levende Morten Jensen af Havelser Enke.

Det er altsaa ganske haabløst at ville forsøge at smelte Fru Jyttes

---

¹⁾ Script Rerum Danic. VI. 210. ²⁾ Smst. 211. ³⁾ Smst. 211. ⁴⁾ Ældste Arch. Reg. IV. 75. ⁵⁾ D. Mag. 4 II. 300. ⁶⁾ Ramsø H. 3. ⁷⁾ Subms Saml. 2. I. 114. ⁸⁾ Baarse H. 76.

Beretninger sammen til et Hele. Af de historiske Personer Torsten Venstermand i Havelse 1388—1411, Morten Venstermand i Stadager 1458—97 og Morten Jensen i Havelse 1494—1513 har hun samlet en ganske uhistorisk Morten Venstermand i Havelse og Visen, der vel at mærke ikke har en eneste af de historiske Enkeltheder, som Fru Jytte knytter til den, hverken nævner Havelse Gaard, Banlysningen eller Boden, turde vel være af ren uhistorisk Oprindelse og først i en senere Tid have faaet indflettet det historiske Navn Morten Venstermand.

S. 37. Peder Jennßenn, som boëde i Allgestrup, kaldtiß Griiß, hand haffde Eschell Falsters dotter, hun heed fru Beata. Hand solde Marckuor Pederßenn sitt guodtz i Allgistrup. . . . Peder Jennßen Griiß i Allgestrup haffuer veret nær slecht mett Jackim Griiß vdi Kiøpnehaffn. Wi haffue registerit om nogen renthe eller annden [del!] i saa maade, att hand schall leffuere aff Stege slottis indkomme om aaret, som her Nane Jennsen aff Stege slott schulde her Jackim Griiß leffuere paa Oellstrup.

Peder Jensen af Alkestrup i Maglebrænde Sogn paa Falster holdt 21 Jan. 1380 med sin Moder Fru Katharine (Skave)s Samtykke Skifte med sin Broder Niels Jensen af Ugestrup¹⁾. Markus Pedersen, hvis Vaaben var en af tre Pileodder omsat Sparre²⁾, nævnes 1357 og endnu 1403³⁾. Hr. Joachim Gris af Holmegaard var 1454—64 Høvedsmand paa Kjøbenhavns Slot; den Overenskomst mellem ham og Hr. Nafne Jensen Qvitzow, Høvedsmand smst. 1479, som Fru Jytte Gyldenstjerne sigter til, men som nu ikke kjendes, tyder paa, at de ogsaa begge efter hinanden have været Høvedsmænd paa Stege.

S. 38. Jens Nannesen vor kongens hoffsinder och døde i Kiøpnehaffn och ligger begraffuit i graabrødre closter i closter kircken, som nu er Sigword Grubbis borgestuffue. Der reed hans dreng ind for ham mett hans schioldt.

Jens Nafnesen var af Slægten Qvitzow og Søn af den foran nævnte Hr. Nafne Jensen og Fru Anne Emikesdatter Venstermand. Allerede den ældre Sivert Grubbe til Lystrup eiede 1558 en Gaard i Kjøbenhavn⁴⁾, men Fru Jytte taler vist om den yngre, mere bekjendte Sivert Grubbe til Hofdal, der bl. a. eiede et Stenhus ved Fisketorvet, nu Amagertorv, men havde solgt det før 1605⁵⁾. Den Skik, at en afdød Adelsmands Hest blev redet eller ført ind i Kirken foran eller

---

¹⁾ Rep. Dipl. II. 220. ²⁾ D. Adel. Sig. 492. ³⁾ Rep. Dipl. II. 53, III. 30. ⁴⁾ Kbh. Dipl. IV. 562. ⁵⁾ Smst. II. 523.

efter Liget er ikke ukjendt, men maa dog have været forholdsvis sjelden, siden Fru Jytte optegner dette Tilfælde.

S. 39. Kort Reber och fru Kirsten haffde enn dotter, heed fru Margrette, hun fich Hans Mylecke aff Bramløthoffte. Denne Mylecke solde Henningh Vennstermand Emeckes sønn sit guodz i Thorp.

Denne *Hans Moltke* har 1446 beseglet Laalands Vilkaar¹⁾. Thorp er vel det nuværende Taarup ved Torkildstrup, som Henning Venstermand eiede.

S. 42. Dirich Jensen, hans børnn vaar tho dötter Ellen och fru Abell. Fru Ellen vor giffuenn i vor frue closter och vor enn fin jomfru och haffde mange godt folckis børnn hoës sigh.

Didrik Jensen var Broder til den foran nævnte Hr. Nafne Jensen Qvitzow. Han var 1465 Hovedsmand paa Kalundborg og 1481 paa Dronningholm²⁾.

S. 46. Effuert Grubbe vaar rigenns chandzeler och bode paa Thrøguelde och loöd ophøgge først dj hus paa Thrøguelde, som Eiler Grubbe loed nedbryde.

Evert Grubbe var 1470—86 Lehnsmand paa Tryggevælde og Eiler Grubbe 1572—85; de vare begge Rigskanslere.

S. 47. Nu om Niels Grubbe, hand vaa thuende gafft. Hans første frue heed fru Anne, hun vaar her Iffuer Hackis dotter. Dj haffde enn søn sammen, heed Iffuer Grubbe; hand thiente den første konning Christiann. Hand slap i enn jiiß och fich frost i sine beenn och døde der aff och bleff icke gafft.

S. 47. Først om fru Ingebore Bilde, hun haffde gamle her Anders Gøye till Kierstrup i Laaland. Dj haffde en eniste dotter, heed Elline Gøye. Saa fich hun stiftmoder, som vaar Knud Gøyes moder, hun gaff hennde ind vdj Maribou closter, der bleff hun abediße. Hun gaff meget guodz till closteret och forbedrit det meget.

Ellen Gøye skal have været Abbedisse i Maribo i Aarene 1504—9.

S. 74. Bisp Johann Ibseenn wdj Roeschilde, hand war først prest i Thorebye, som hermend i de dage vor.

¹⁾ Geh. Ark. Aarsb. V 62. ²⁾ Kalundborg Bys Arkiv, Norske Rigsarkiv.

Hr. *Johan Jepsen Ravensberg* var 1484 Præst i Thoreby paa Laaland¹⁾.

S. 77. . . her Madtz Erichsen och Eyler Erichsen Bøller deris søster jomfru Margarete, hun bleff gifft och fih Gerdt Erichsenn paa lißgaard vdj Jylland. Dj haffde ingen børnn, men effter henndis hosbunds dødt bleff hun drotningh Kierstens hoffmesterinde och vaar mett henne vdj Suerigh denn thidt, hun laa bestollit i Suerigh.

Gert Erichsen er en Skrivefeil af Fru Jytte Gyldenstierne for *Evert Eriksen*. Han var en Søn af Hr. Erik Aagesen Thott til Bavelse. Der er vistnok i Dronning Christines Hofholdningsregnskaber Tale om to forskjellige Hofmesterinder af Navnet Fru *Margrethe*. Den ældste, der nævnes til Aar 1500 og betegnes som „Froweckes“ Hofmesterinde, kaldes ogsaa Fru Margrethe Laase's og er formentlig Fru Margrethe Lauridsdatter Falster, Enke efter Laurids Henriksen Fikkelsen²⁾, men den, der nævnes 1507—9, og kun kaldes Fru Margrete Hofmesterinden³⁾, turde være en anden, nemlig den her nævnte Fru Margrethe Eilersdatter Bølle, Evert Eriksens. Dog synes det, at Fru Cecilie Ovesdatter Lunge endnu 1504 var Dronningens Hofmesterinde⁴⁾. Isgaard tilhørte Aarhus Bispestol, saa Evert Eriksen kan kun have havt denne Gaard som Lehn af sin Husfrues Morbroder Bispen Eiler Madsen Bølle i Aarhus — det var jo alle Dage godt, at have Bispen til Morbroder —, men denne Forlehnning forklarer, at Ægteparrets Gravsten findes i Aarhus Domkirke⁵⁾, skjønt Evert Eriksen var en Skaaning eller ialtfald ligesom sin Hustru fra Sjælland.

S. 92. Fru Eddell Jacop Basses datter soelde Quamløese.

Fru *Edle Jakobsdatter Basse*, Enke efter Hr. Barnum Eriksen af Skarsholm, nævnes i Aarene 1401—20⁶⁾. Kjøberen maa vel have været den Væbner Jacob Andersen, der 1421 skrev sig i Qvamløse⁷⁾, og som var af en Slægt, der senere selv antog Navnet Basse.

S. 95. . . Anders Pedersenn, hand boøde paa Thybierre. Hand haffde dötter och ingen sønner. Jeg veed icke, om disse Børnnsen har verrit hans dötter affkom, som dogh syunis. Hand vor her Steenn Baßis søster sønn, och hannd fih Thybierre

¹⁾ Eline Gøyes Jb. 429. ²⁾ Will. Christensen: Dr. Christines Hofholdningsregnskaber S. 3, 7, 9, 19. ³⁾ Smst. S. 355 etc., 338. ⁴⁾ Smst. 99. ⁵⁾ Løffler, Gravstene fra Middelalderen Tavle XXXIII. ⁶⁾ Rep. Dipl. III. 274. ⁷⁾ Smst. III. 286.

effter sin moder. Menn handd bødte her Steenn Basse enn gangh till gest och aff skempt loed bere enn kat paa bordet for ham emellom thou fad, och der dj toge faddet aff, spranck kattenn mot her Steen. och hand motte aldrigh lide katte och bleff der for vred, sagde, hand schulde kaste enn kat paa ham, som hand schulde icke læe adt, och gaff der for 24 lester koren till Anndvorschouff closter. Sidenn bøgde her Steen ett closter i Nyborge, heed Korßebrødre, och gaff der 8 lester till i bonnde guodz.

1427 stiftede Hr. Sten Basse et evigt Vikarie i det af ham byggede søndre Kapel i Nyborg Kirke og gav dertil sine Hovedgaarde i Jersøre og Rodstrup med meget mere Gods, og 1441 skjødede han til Antvorskov Kloster 24 Pund! Korn i Stiftsbjergby, ligesom han s. A. gav dette Kloster alt sit Kjøbegods og Pantegods i Fyen samt det i Nyborg stiftede Vikarie med en Gaard og et Stenhus i Nyborg¹⁾. Denne Gaard og Stenhus var den saakaldte Korsbrødreggaard. Søstersønnen Anders Pedersen Godov, der forøvrigt arvede Tybjerg efter Hr. Steen, nævnes i Aarene 1434—56.

S. 102. Jomfru Ellenn (van Mehlen) vaar dronningh Sophiæ jomfru och døde paa sallenn, som hun haffde dantzet.

Herom skriver Eiler Brockenhuus i sit Calendarium: 20 November 1587 paa en Mandag Aften Klokken var ved 9 døde Jomfru *Ellinne v. Mellen* hasteligen paa Koldinghus paa Jomfrukammeret i Dronningens Nærværelse. Og: 1 Januar 1588 stod Jomfru Ellinne van Mellens Begravelse i Kjerterminde Kirke en Mandag²⁾.

S. 107. Her Jenns Fallster handd haffde ald Fallster vdj forlæningh, som laaë megit der, aff cronen och vaar enn megit ahnseet mand, och naar nogen neffnt hannom, da kaldit dj hannom her Jens Falster, och reed met 120 hester, som der sigis.

Formodentlig den Hr. *Jens Falster*, der nævnes 1354—55³⁾.

S. 107. Hertugen vdi Lantheholsten bleff vredt paa her Chrestenn Dua, saa drogh handd till kongenn i Danmarck, och kongen fich hannom Kallundborrigh wdj forlæningh och bleff landzdommer i Sielandd.

En *Christiern Dua* nævnes 1380 i Skaane, en anden 1443 paa Laaland. At nogen af dem har været Hovedsmand paa Kalundborg og Landsdommer i Sjælland, kan ikke eftervises af andre Kilder.

¹⁾ Ældste Archiv Reg. IV. 207, 150, 216. ²⁾ Fyenske Saml. VI. 366 f.

³⁾ Ældste Archiv Reg. IV. 15, Script. Rer. Dan. IV. 355.

S. 109. Madz Waßbyrd waar thuennde gannghe fangenn aff Thørckenn i Vngerenn; den ene gangh randsunde ham Peder Oxen och sich Aalstrup och alt hanns goidtz till vnnderpannt. Den andden gangh hand bleff fangen, sagde hans stalbrødre goid for hannom paa $\frac{1}{2}$ aars tidt at bethale, och drogh icke lennger end till Hamborgh; och der vaar enn quinde, heed Chatrine Skorffer, hand (!) ransunde ham och drogh her indt i Danmarch mett ham, och hindis hosbunde drogh her indt epher. Da gjorde Peder Oxen en contract, at Madtz Waßbyrdt maatte aarligenn giffue hannom j lest kornn at leffuere till Lübeck till rente aff quinden, saa lunge hand leffde, som der paa en contract beseiget er wdgaæn, som findis paa Aalstrup.

Denne *Mads Vasspyd* var Søn af Laurids Madsen til Aalstrup og Fru Inger Falster og maa ikke forvexles med sit Søskendebarn Mads Eriksen Vasspyd til Søgaard og Vinderup. Efter Mads Lauridsens Død lod Jochim Grunder, Borger til Hamborg, udtage Stævning mod Fru Ingeborg (!), Laurids Madsens Efterleverske til Olstrup, Jørgen Navl og deres Medarvinger, Mads Lauridsens Arvinger, for at fornævnte Mads Lauridsen forførte ham hans Hustru og hans Gods og holder ham endnu for med Uret, at møde paa Kjøbenhavns Slot vor Herres Himmelfartsdag¹⁾. Men den efterfølgende Dom viser, at Jacob Gunder kunde have sparet sin Stævning, bl. A. fordi han selv havde ført sin Hustru ja endog sine Børn og Folk til Aalstrup.

Jacob Grunder, borger udi Hamborg, og frue Ingerd, Lauris Matßens efterleverske.

Var skicket for os paa vort retterthing Jacob Grunder, borger til Hamborg, og havde vdi rette stevnet os elskelige frue Ingerdtt, Lauris Matßens efterleverske, og hendes medarvinger, Mattis Laurisßens arvinger, for Mattis Laurisßens skulde have rykket hannem sin hustru Kathrine og hans gods og pendinge fore nogen tid siden forleden, og beklaget sig, at han derover var bleven en arm mand. Dertil svarede forskrevne frue Ingerdtt, at hendes søn, forskrevne Mattis Laurisß, havde ligget udi forskrevne Jacobs hus til Hamborg til herberge og der tærit paa sine pendinge som en anden gjæst, og siden gav sig her ind udi riget igjen, og den tid han kom til sin gaard udi Laaland, da fandt han der for sig forskrevne Jacob med sin hustru, børn og folk, og forskrevne Jacob blev der udi en maaned til ligge, og hans hustru, børn og folk noget nær et helt aar, og forskrevne Jacob drog til og

¹⁾ D. Mag. 4. IV. 160.

fra, paa forskrevne Mattis Laurisls store bekostning, at han dennem saa paa sin gaard underholdt. Og dertil havde forskrevne Jacob faaet ud af Mattis Laurisls korn, øxen og andre gode varer, og beviste forskrevne frue Ingerdt med nøiagtige breve og segl, at forskrevne Kathrine Grunders foer siden af hans gaard med alt hendes gods og til Nysted og der leied sig et hus og boede der udi, og de skildtes venlig og vel ad, og siden drog der fra og ind til Nykiøbing i Falster og døde saa der. Og desligeste beviste forskrevne frue Ingerdt med brev og segl, at forskrevne Jacob kom der, efter hans hustru død var, og annammede til sig alt hendes efterladendes gods og førte bort med sig, og ei forskrevne Jacob den tid eller nogen tid tilforn, den tid Mattis Laurisls eller hans hustru levede, klagede der noget paa, at hans hustru var hannem undrykt fore, og satte forskrevne frue Ingert wdi rette, om hun eller hendes medarvinger vare pligtige ydermere at svare i den sag. Da efter tiltale, gjensvar og slig leilighed, som forskrevet staaer, og efterdi forskrevne Jacob Grunder ikke nogen tid tilforn, imedens hans hustru levede, klagede derpaa, og han efter hendes død annammede alt hendes gods, sagde vi der saa paa for rette, at forskrevne frue Ingertt og hendes medarvinger, forskrevne Mattis Laurislsens arvinger, bør for den sag qvit og angerløs at være, uden al ydermere tiltale efter denne dag udi alle maade. Datum Nyborg Slot Løverdagen næst for st. Martini dag nærværende os elskelige Hr. Escki Bilde, vor hofmester, Jahan Friis, vor kansler, Erich Banner, Danmarks riges marsk, hr. Axell Bragde, hr. Anders Bilde, Knudt Gyldenstiern, hr. Otte Krumpen, hr. Mogens Gyldenstiern, hr. Per Skram, riddere, Byrge Trolle, Erich Bylier, Oluff Munck, Tage Tott, Gabriell Gyldenstiern og Claus Wrne 1549¹⁾.

Paafaldende er det, at ingen af Parterne paaberaabte sig den af Peder Oxe opsatte Contract. Af Dommen fremgaaer, at Mads Lauridsen, der endnu levede 1547²⁾, var død inden Nov. 1549, og at ogsaa Hamborgerens Hustru var død.

Aalstrup maa være bleven løst tilbage fra Peder Oxe, thi den gik i Arv til Mads Lauridsens Søster Anne Vasspyd, Erik Grubbes.

S. 127. Jørgenn Brydsche bleff inthett gifft, hand vaar dogh enn gammell karll och bleff slagenn wdi Kiøpnehaffnn om nattenn och jnngenn wiste, huem det gjorde.

Fru Lisbeth Bryske, der maa antages at vide bedre Besked om de Bryske'r end Fru Jytte, vil dog vide, at *Jørgen Bryske* var gift med

¹⁾ Herredags Domb. VI. 3. ²⁾ Pers. Sml. Pap. Hr. Esge Bille.

Margrethe, Peder Norbys Datter i Fyen. Hans Drab maa være foregaaet mellem 31 Dec. 1570 og 17 Juni 1572¹⁾).

S. 132. Christopher Styggi Rosenkranndz hand vaar icke heller gifft, hannd vaar dogh enn gammell mand, der hannd kjøbte Lynnderup, som thillfornn var enn biscops gaardt.

Skjødet til *Christoffer Rosenkrantz* fra Kongen paa Lynderup er af 19 Febr. 1553²⁾).

S. 149. Her Stienn Basße aff Søeholm gaff forskreffne her Thorbenn Bilde och fru Sedtzele Lunge, som vaar hanns søster daatter, Suannholm och 12 lester kornn der till, for hannd schulde kalle sin sønn her Steen Bilde³⁾ effter hannom; som och scheede, och breffuitt bleff giort saa lennge, der vaar enn hedde Steen iblant dj Bilder, da schulle forskreffne gaard och goedtze følle dem, och forskreffne her Stienn Bilde loidt kalle sigh her Stienn Bassze Bilde, i medenn hannd leffuede.

27 Juli 1446 tilskjødede Hr. *Steen Basse* paa Sjællands Lands-thing Hr. *Torbern Bille* i Allinde, Ridder, alt sit Kjøbegods og Pante-gods i Sjælland og Fyen⁴⁾. Hr. Steen Basses Fornavn Steen har Efterkommerne af den efter ham opkaldte Steen Basse Bille trolig bevaret til vore Dage. Svanholm hørte iøvrigt ikke til Hr. Steen Basses Kjøbe- og Pantegods, thi den havde Hr. Torbern Bille selv kjøbt af Hr. Mikkel Rud. Fru Jytte Gyldenstjerne har forvexlet den med Søholm i Stevns, som virkelig fra Hr. Steen Basse kom til Hr. Torbern Bille, skjønt den ikke hørte til Hr. Steens Kjøbe- eller Pante-gods, men synes at have været hans Husfrues fædrene Arv. Den skiltes dog hurtigt fra Steen-Navnet, idet den havnede hos Efterkommerne af Hr. Torbern Billes ældste Søn Hr. Bent Bille, og ved disses Uddøen 1590 gik den ud af Bille-Slægten Eie.

S. 185. Her Mougens Lauritzenn bleff icke gifft, menn hand haffde enn bisoffersche, hedde Genithe, hand førde hende aff Skotland⁵⁾. Met hinder haffde hand enn sønn, hedde Knud Mogennsen. Hand wille haffue holt sigh till her Mougenns Lauritzenns gaardt och goidtze, thj hand meente, at hans moder waar wiet ved her Mougenns Lauritzenn i Schotland, thj hand førde hinder der fraa. Menn det kunde icke beuisis, at her

¹⁾ Kanc. Brevb. 656, 145. ²⁾ Kronens Skøder 43. ³⁾ Dette Ord er af Fru Jytte rettet til „Basße“. ⁴⁾ D. Saml. 1. I. 170. ⁵⁾ De sidste 6 Ord ere egenhændig Tilføielse af Fru Jytte.

Mogns Lauritzenn waar wiet ved hinder. Menn der gick domb aff koningh Christiann den Thredie, at arffuenn burde och schulle føllge hanns søster fru Marren Erich Schrambs, som hun ochsaa beholt det ephther hindes broders dødt.

Dommen mellem *Knud Mogensen* og de Skram'er er af 18 Sept. 1554¹⁾. Begivenheden er vel bekjendt fra H. F. Ewalds Roman: Den skotske Kvinde paa Tjele.

S. 195. Thorben Bilde, her Hans Bilde och fru Innger Rønnous sønn, hand bleff enn krigs mand. Hand fulde lenge krien effter vdj Thyshlannd och vaar enn høffuidtzmand och skicket sigh manddeligh och vell. Hand kom der offuer i stor skade, thj hand bleff ilde betaldt, nøddis derfor at selge sin færne part och holde sine ord och loffue och bethale dj folck sielff, hannd haffde ahndtagenn. Forschreffne Thorbenn Bilde bleff ochsaa brugt vdj denn suenndsche krye met konningh Frederick denn anddenn och holt sigh manddeligh och vell.

I Stamtavlen over Bille-Slægten i Danm. Adels-Aarbog 1890 er det om *Torbern Andersen Bille* anført, at han tjente i fremmed Krigstjeneste, fik stor Reputation men ingen Betaling, saa han kom i stor Udgift og maatte sælge sit Gods, var 1557 Lehnsmand paa Grimstrup, 1558—61 Kammerjunker, 1561—62 Lehnsmand paa Braade, tjente i Krigen med Sverig som Oberst, † 1572, efterladende mange uægte Børn, som drog til Sverig, medens det om *Torbern Hansen Bille* egentlig kun hedder, at han nævnes 1536, 1560 var Skibschef og endnu levede 1580.

Anderledes i W. Mollerup: Bille-Ættens Historie (I, 728 ff); der er det Torbern Hansen, der er den erfarne Krigsmand uden Penge, ham som 1557 faaer Grimstrup i Forlehnning og som 1560—65 er Skibschef og lever 1580, medens Torbern Andersen Bille (I. 757) siges at være Lehnsmand paa Braade 1561—62 og 1563—70 tjente som Oberst over et Regiment danske Skytter, men døde 1572 efterladende sig mange uægte Børn. Imidlertid har sikkert Fru Jytte Gyldenstjerne og W. Mollerup Ret i, at det er Torbern Hansen, der har den store Reputation som Krigsmand, men det er da ogsaa ham, der først til Skibs og siden som Oberst gjør Tjeneste i Svenskekrigen, er Lehnsmand paa Grimstrup og Braade, og — som har de mange uægte Børn. Den Befaling, som Torbern Bille af Markie, altsaa Torbern Andersen, sammen med 10 andre Adelspersoner 17 Marts 1566

¹⁾ Hd. Db. VI. 304.

faaer til at møde med deres pligtige Svende og Heste i Væ hos Ritmesteren Hak Ulfstand, turde noksom vise, at det ikke var Torbern Andersen, der da var Oberst over et Regiment¹⁾.

S. 201. Torben Bilde haand var her Benndt Bildes och fru Ermegaard Frilles thredie søn. Hand sich enn jomfru aff drotningh Kierstens fruerstuffue, hun hedde jomfru Eddell. Kong Hanns holt megit aff hinder; han gaff hannom Sandoltt met hinde. Hun sich enn daatter met Thorben Bilde, hindis moder døde i barssellenngh, hun sich sin moders naffinn.

Jomfruens Navn var som bekjendt *Edel Mikkelsdatter Jernskjæg*.

S. 222. Anne van Ahnfeldt hun sich enn Thysk, hedde Vnngols van Heddestrop, var enn krigs øffuerste her vdj rigit vdj greffuenns feyde. Hand var enn goed duelligh krigsmand, haand forlennt Hagenschouff. Dj haafde tillsammen 1 sønn och 1 daatter, som er disse: Phileffs Hedennstrup, Dorette Hedennstrup. Eptther forschreffne Phileffs Hedennstrup er slet inthett gaat kommen, som er verdt at schriffue blant andet gott folck, andet ennd wj maa see det Ordsprock, som mand pleyer at sige, at det er aldrig saa godt et thræ, at der kand jo findis enn kroget green paa och schuett²⁾ i huer æth.

Fru *Anne von Ahlefeldts* Ægtefælle hed Reinwald von Heidersdorf. Han var 1531—44 Lehnsmænd paa Hagenskov, idet hans Frue havde dette Slot i Pant. Deres Efterkommere vare i Fru Jytte Gyldenstiernes Levetid sunken ned i stor Fattigdom og Elendighed: Døtrene i Slægten giftede sig med ufri Mænd, skikkede sig ilde, ja en enkelt blev endog tiltalt og straffet for Tyveri³⁾.

S. 226. Mortenn Barnakow var en smuck vng karll. Hand haafde vell studerit vdenn lanndtz och vell beuandrit vdj Italien och anddenstedtz. Noget eptther haand komb hiem, ved Kiøge krugh vdj Sieland spranck hand aff enn vognn och wlyckeligen styrte sit egit verge vdaff schedenn, och hand spranck det thuert igiennom sigh och talde icke mere end det ord: O Gud! vær mig arme synndere naadigh⁴⁾; huilcket jegh och inthett thuiffler paa.

¹⁾ Kanc. Brevb. 29. ²⁾ Maaske Skudder, Skarn. ³⁾ Jvf. Danm. Ad. Aarb. XIV. 211 f.

Denne *Morten Barnekow* studerede 1573 med sin Broder Johan Barnekow ved Universitetet i Padua¹⁾. Han døde 22 Nov. 1577, 23 Aar gammel, og laa begravet i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn²⁾.

I Vaabenbogen findes under Nr. 146 og 147 henholdsvis et ved en blaa Bjelke af hvidt og gult delt Skjold, i det hvide Felt en sexoddet gul Stjerne, og to gule Maaner mellem to sexoddede gule Stjerner i blaat Felt. Over det første staaer: Jens Knudsen, over det andet: Biscop Niels Claus sønn, hans waabn er dete³⁾. Men under det første staaer: Bisp Niels Clausenn selff anden. Jens Madsen aff Holleße her ved Nestued, hans sønner Mads Jensen, Hendrick Jønsen. Hans dotter fru Kirstene haffde Griib Jensen paa Oelstrup her ved Nestued. Huad mand vnder roser vandt, det slogh de bøller langt fraa land. Vall op stierne och maane.

Under det andet Vaaben læses: Jens Knudsen i Suindinggaard. Hans Iffuersøn paa Svendstrup. Disse aard hører till det Jens Knudsens vaabenn. Dette andet her nest hosz hører till dette biscop Niels Clausens vaaben. ⁴Bishoff Niels haffver hafftt Silcheborg, och dete waabn findis der mongesteds wdskoren paa døre och y windver. Hand lod bygge dett store stenhvs, der staaer. Hand waar bishoff y Aars; dett andett kommer der intett ved.

Det er ikke saa ganske let at følge Traaden i Fru Jytte Gyldenstiernes Meddelelser her, selv om hun selv har opdaget og søgt at rette paa sine Hovedfeil: en Forbytning af Texten til de to Vaaben. Det første er et Harbou- eller Juel-Vaaben, altsaa ikke ganske nøiagtigt, idet Stjernen ikke skulde staae over en Bjelke, men over 3 Bølger. Over dette Vaaben staaer: Jens Knudsen, og under det skal læses: „*Jens Knudsen* i Sindinggaard — *Hans Iversen* paa Svendstrup“. Jens Knudsen var af Slægten Harbou, Søn af den 1440 adlede Knud Nielsen Harbou, og nævnes i Aarene 1444—90. Hans Iversen af Svendstrup var derimod af Slægten Juel, Søn af Iver Juel til Astrup og Karen Lauridsdatter Vestenie; han var 1494 og 1502 Lehnsmænd paa Svendstrup⁵⁾. Er det alene det fælles Vaaben, der gjør, at Fru

¹⁾ Suhms Saml. 2. III. 11. ²⁾ Marm. Dan. I. 54. ³⁾ Disse 4 Ord har Fru Jytte selv skrevet. ⁴⁾ Det Efterfølgende er egenhændig Tilføielse af Fru Jytte.

⁵⁾ Barner: Fam. Rosenkr. Dipl. 186, Arna Magn. XXIX. 4.

Jytte Gyldenstjerne sammenstiller Jens Knudsen Harbous og Hans Iversen Juels Navne, eller har hun kjendt en Slægtskabsforbindelse mellem dem, der forklarede det fælles Vaaben? I Aalsø Kirke findes en Gravsten med tilhørende Ahnetavle for en Ætling af Jens Knudsen, Mogens Lykke til Hessel, † 1620. Denne Ahnetavle oplyser ikke blot, at Jens Knudsens Hustru Marine Christensdatter var af Slægten Spend, men ogsaa, at hans ganske ukjendte Moder, den adlede Knud Nielsens Hustru, var af Slægten Juel, Sønnens Fornavn lader gjætte paa, at hun var en Jensdatter, altsaa Datter af Hans Iversens Farfader Jens Juel til Ugelstrup. Derved vilde ikke blot Jens Knudsen og Hans Iversen blive Søskenbørn, men man vilde faa en fyldestgjørende Forklaring af, at Knud Nielsen blev adlet med et de Stjerne-Juel'ers saa nøie lignende Vaaben.

Det andet Vaaben med Maanerne og Stjernerne skulde altsaa svarende til Overskriften Biskop *Niels Clausen*, have Underskriften: Biskop Niels Clausen selv anden. Jens Madsen af Holleße osv. osv.

Det er nu meget rigtigt, at Biskop Niels Clausen i Aarhus førte de to Maaner og to Stjerner i sit Vaaben¹⁾, og det er ogsaa ganske rigtigt, at Fru Jytte Gyldenstjerne ikke tillægger ham Slægtnavnet Skade, som man ellers i en nyere Tid ofte seer; thi med det Slægtnavn har han selv eller hans Forfædre i Virkeligheden ingensomhelst Forbindelse havt. Det er ganske underholdende at see, hvorledes han da har faaet dette ham ganske uvedkommende Navn paaklistret.

Slægtnavnet Skade forekommer første Gang i 1525, da der blandt Adelen i Ribe Bispedømme nævnes en *Rasmus Skade*²⁾, der endnu levede 1546 og skrev sig til Refstrup og Skobling. Om hans Herkomst haves ingensomhelst Efterretning, altsaa ei heller om, hvorfra han havde sit Skade-Navn. Det var ikke hentet fra hans Vaaben, thi dette viste en Egegren med to Agern og to Blade³⁾; selv brugte han bestandig dette Navn, saavidt vides, men hans Søn Niels Rasmussen i Skobling, synes ikke at have brugt det. Denne døde kort efter 1583, vistnok uden Børn, og dermed var den Slægt ude, men han havde havt en Søster Maren Rasmusdatter, der var gift med Niels Madsen, en Søn af Kirsten Nieldatter Høg af Filshave i Ægteskab med en ufri Mand Mads Jensen. Denne Niels Madsen førte 1546 adeligt Vaaben, nemlig to med Ryggen mod hinanden vendende Maaner, fra hvis nederste Horn opvoxer et Kløverblad til hver Side af Maanerne, paa Hjelmten to Svanehalse bidende i eet Kløverblad⁴⁾. Ganske samme Vaaben førte hans Sønner Rasmus Nielsen, Mads Nielsen og

¹⁾ Danske Geistl. Sig. Nr. 741. ²⁾ D. Mag. 2. V. 53. ³⁾ D. Adel. Sig. F. VI. 5. ⁴⁾ Smst. G. IX. 1.

Just Nielsen; dog er i Just Niensens Segl Hjelmtegnet to Svanehalse bidende i en Ring, og samme Hjelmtegn viser Mads Niensens ene Signet, medens det andet ligesom Rasmus Niensens har samme Hjelmtegn som Faderens¹⁾. Men da i et følgende Slægtled, formodentlig fra først af ved en Misforstaaelse fra en Graveurs Side, de to Kløverblade vare blevne forvandlede til to Stjerner, afløstes ogsaa Kløverbladet paa Hjelmen ganske af Ringen. Dette Slægtled: Mads og Rasmus Niensens Børn antog Navnet Skade efter deres Farmoders Fader Rasmus Skade, og først da i Begyndelsen af det 17 Aarh. blev Navnet Skade knyttet til Vaabnet med de to Maaner og de to Stjerner, som imidlertid burde have været Kløverblade.

Men disse Smaaadelsslægter, deres Navn og deres Vaaben havde i Virkeligheden slet Intet med Biskop Niels Clausen at gjøre. Han havde nok to Maaner og to Stjerner i sit Vaaben, men havde aldrig ført Kløverblade, og hans Hjelmtegn var ikke to Svanehalse, men en liggende Maane og derover stundom et ildspydende Pantherhoved, og dette Vaaben havde han arvet efter sin Fader, den sjællandske Adelsmand Claus Henriksen i Ramløse, der levede i Aarene 1421—1458²⁾. Mulig er denne Slægt fremmed, thi den tillægges stundom i Slægtbøgerne et Slægtnavn: Kraus. At Ætten selv har ført dette Navn kan vel ikke bevises, men det burde dog foretrækkes for Navnet Skade, der kun skyldes en senere Tids Sammenblanding af to i Virkeligheden forskellige Slægtvaaben.

Hvorledes Fru Jytte kommer til at nævne Jens Madsen i Holløse, der levede 1424³⁾, og hans Børn i samme Aandedræt som Biskop Niels Clausen er ikke godt at forstaae. De vare nemlig af Slægten Qvitzow, som vel førte to Stjerner, men ingen Maaner i sit Vaaben. Mulig er det en ren Feilskrift, og det er disse Qvitzow'er hun sigter til med sin Slutningsbemærkning: det andet kommer der intet ved.

Men Verset, der tilsyneladende saa aabenlyst handler om de Juel'ers eller Harbou'ers og de Kraus'ers Vaaben i Fællesskab, har alligevel en hel anden Adresse. Niels Clausens Formand paa Aarhus Bispestol var Eiler Madsen Bølle, hvis Vaaben var 3 Bølger og om hvem den skibbyske Krønike siger, at han maatte overdrage Bispeembedet til Niels Clausen, fordi han selv var kommen paa Kant med Kongen og Folket, og fordi han ikke besad nogen Klogskab. Bisp Eilers Formand var derimod den dygtige og myndige, af sin Kirke i høi Grad fortjente Biskop Jens Iversen Lange og hans Vaaben var 3 Roser. I en Aarhus-Kanniks Mund vilde de tre Verselinier da sige:

¹⁾ D. Adel. Sig. G. IX. 2—6. ²⁾ Smst. G. X. 2—3. ³⁾ Rep. Dipl. III. 324.

Hvad vi vandt under Jens Iversen, det satte Eiler Madsen overstyr, nu staaer vort Haab til Niels Clausen.

Efter at ovenstaaende var skrevet, har jeg fra Hr. Dr. A. Olrik modtaget en godhedsfuld Meddelelse om, at en Optegnelse af Anders Sørensen Vedel (gl. Kgl. Sml. 826 fol.) indeholder de tre Verselinier saaledes: „1. Det de under de roser fandt, 2. det sloge de bylje saa langt fra land, 3. væl op stierner oc moner“; med følgende Tilføielser: 1. Bisp Jens, hand førte kong Hans til Viborg oc trædte med Erich Erichssen udi Skydstrup kircke (senere tilføiet:) Sic fierit biskop Splidtaff cum duce Slesuicense: profiter her Tyge i Roagger. 2. Bisp Eiler (tilføiet:) byljer. 3. Bisp Niels. Her Offue Bilde.

Denne Notits bekræfter fuldt ud min oven fremsatte Formodning, men hvad er det for en Trætte i Skjødstrup Kirke, som Vedel sigter til?

Under Nr. 295 findes et Skjold, hvori en til venstre vendt hvid Due i rødt Felt, hvorover læses: „Her Jens Duffue“ og under neden: Morten Due aff Vercker i Falster. Her Jens Due, som ligger begraffuit i Herfølge kircke; hand dichthet den viiße:

Jeg veed, huor en lin hun staar,
 bær blomster saa bold,
 hun skiuler dj andre for frost och snee,
 den vinter saa kold,
 Det volder den alene,
 Jeg haffuer i mit hierte kier.

Den jomfru vaar jomfru Kirstenn Krummedige, hun boede i Søllerup ved ¹⁾.

Da jeg første Gang, for mange Aar siden, gjennemgik Fru Jytte Gyldenstiernes Slægtebog, vakte hendes her meddelte Optegnelse om *Jens Due* kun ganske flygtigt min Opmærksomhed. Det var saa usandsynligt, at et Medlem af den paa Nørtorp i Thy hjemmehørende Slægt Due skulde ligge begravet i Herfølge Kirke ved Kjøge, endnu mindre sandsynligt, at en Jomfru af de Krummedigers berømte holstenske Slægt skulde have boet paa en lidet kjendt Herregaard i Søllerup i Herfølge Sogn, og da vor første Autoritet paa Folkevisiomraadet, Dr. Axel Olrik, paa min Forespørgsel erklærede, at det citerede Vers vel var af ægte, god Folkevisetone, men aldeles ubekjendt, slog jeg Fru Jyttes Beretning hen som en ganske rodløs Tradition. Det var imidlertid helt med Uret. De mere grundige Undersøgelser jeg senere, da en Stamtavle over Slægten Due skulde optages i Danmarks Adels

¹⁾ Slutningen mangler desværre.

Aar bog, maatte underkaste denne Slægts til da lidet kjendte Genealogi oplyste mig blandt andet om, 1) at et af *Jens Diure, filius Bundonis Jenssen*, 1370 udstedt Pantebrev var til Vitterlighed beseglet af Dominus Boetius Dyure og *Tuko Wispe*¹⁾, 2) at et af Peder „Dwa“, Kannik i Lund, 1395 for sin afdøde Broder Johannis Dwæ Sjel udstedt Sjælegavebrev har disse Segl: *Tykonis Vispa, patris mei, Jacobi Absalonis et Johannis Dwæ*²⁾, og endelig, 3) at *Tyko Jenssz dictus Wispæ de Tezcebøle*, armiger, 1397 stiftede en Aartid i Lunde Domkirke for sig og sin Hustru Cecilie, hvilket Brev bar hans Sønners Segl: *Dni Petri Dwæ canonici Lundensis, Olaii Lunge et Boecii Dyre*³⁾, og da baade Bonde Jensens Søn Jens Diure (vist feillæst for Duwe) og Tyge Jensen Vispes nys nævnte 3 Sønner alle førte eet og det samme Vaaben Due-Slægts Ørn⁴⁾, — ja saa var det ikke blot let at regne ud, hvorledes disse Mænd med saa høist forskjellige Navne Due, Vispe, Lunge og Dyre, ikke blot vare nær beslægtede, men endog Medlemmer af een og samme Slægt: Due, idet Bonde Jensen og Tyge Jensen Vispe maa have været Brødre, sandsynligvis Sønner af en Jens Due, da de begge have en Søn af dette Navn; men da Tyge Jensen Vispe boer i Tessebølle, som nu er en Landsby i Herfølge Sogn, saa er Fru Jyttes Beretning om en i Herfølge Kirke begravet Jens Due ikke grebet ud af Luften, men er en fuld historisk Tradition, sigtende til Bonde Jensens og Tyge Jensen Vispes Fader Jens Due, formodentlig den Ridder Jens Due, som nævnes 1326—65⁵⁾).

Fru Jyttes Hr. Jens Due var saaledes en historisk Personlighed, hvis Levetid og Samfundsstilling temmelig nøie kan fastsættes; der er da ingen Grund til at drage hendes Angivelse om hans Forfatter-skab i Tvivl, og der maa tillægges den den allerstørste Betydning som sikkert det eneste tilforladelige Vidnesbyrd, som haves, om Tidspunktet for en ægte Folkevises Tilblivelse. Dobbelt Skade, at selve Folkevisen ikke kjendes i sin Helhed. — Aar gik, saa i Efteraaret 1904 under et Landbesøg faldt jeg over et Nummer (9 Okt. 1904) af Roskilde Avis. Halvt tankeløst læste jeg lidt i den og vilde just lægge den fra mig igjen, da mit Øie fængsledes af Navnet „Inger Kaas“ med fede Typer som Overskrift over Feuilletonen. Nysgjerrig læste jeg den første Spalte igjennem, mere behøvedes ikke for at overbevise mig om, at her kun var Tale om en „historisk“ Roman af den fra Almanak'erne velkjendte Art, hvis hele historiske Apparat er et Par gammeltklingende Adelsnavne. Med en passende Foragt vilde jeg paany kaste Avisen

¹⁾ Sandvig: Peder Svave 74. ²⁾ Rep. Dipl. II. 406. ³⁾ Smst. II. 442.

⁴⁾ D. Adl. Sig. 710, D. Geist. Sig. 54, 58, D. Adel. Sig. 1060, D. XVII. 8.

⁵⁾ Huitf. 435, .Eldste Arch. Reg. I. 156 f.

fra mig, da mit Øje strejfede et Vers i en af Feuillettonens senere Spalter — et kjendt Vers! Ja virkelig stod der

Jeg veed, hvor en Lind hun staaer,
 bær Blomster saa hold,
 hun skjuler de andre for Frost og Sne
 den Vinter saa kold.
 Det volder den eneste, der jeg har inden mit Hjerte.

Der var ingen Tvivl mulig, det var Hr. Jens Dues Vise, om end Omkvædet var lidt ændret og Verset aabenbart en mindre god Overlevering end Fru Jytte Gyldenstiernes. Og saa var her — flere Vers:

Der inde sjunge Drosler og Nattergal, De Fugle smaa, der sjunger og inden den liden Fugl, der mest formaa. Det volder etc.	Men vaare det ikke for Falkens Vrede, vil I mig tro, Alt inden den Lind bygte jeg min Rede, der vilde jeg bo Det volder etc.
--	--

Falken hin graa, han bygger derpaa med al sin Magt, han vil drive de andre Smaafugle, det er hans Agt. Det volder etc.	Det er ingen Lind saa grøn, der jeg om kvæder, Det er saa høvisk en Jomfru, mit Hjerte glæder. Det volder den eneste, der jeg har inden mit Hjerte.
--	--

Her havde jeg altsaa hele Visen, og det omtrent ordlydende, som Fru Jytte havde kjendt den, thi Fru Jyttes Bemærkning: „Den Jomfru var etc.“ kræver jo netop et Slutningsvers, der oplyser, at Sangen slet ikke handler om et Lindetræ, men om en Skjøn-Jomfru. Men det var jo næsten at regne for et Mirakel, at jeg skulde slumpe til at see just det Nummer af en Avis, som jeg ellers aldrig læste, i hvilket denne Vise var optrykt, og et Mirakel, at denne Vise levede den Dag i Dag i den Egn, hvori den var opstaaet, og det uden at være kjendt af de rette Fagmænd. Naa, det sidste Mirakel viste sig naturligvis snart at have et saare naturligt Sammenhæng; thi da jeg over Hals og Hoved meddelte Dr. Olrik mit formentlige Fund, svarede han mig omgaaende, at det paa en Maade var ham selv, der havde givet Visen til den ukjendte Feuilletton-Forfatter i Roskilde. Et Eftersyn, han i sin Tid i Anledning af min Forespørgsel havde anstillet, havde nemlig bragt Visen for Dagen, endog i hele sex af Fru Jytte Gyldenstiernes uafhængige Afskrifter, han havde ogsaa nedskrevet en Meddelelse derom til mig; men den var aldrig kommet mig i Hænde. Senere havde han selv trykt Visen i „Danmarks Folkeviser i Udvalg“ Kbhvn. 1899 S. 162 under Titlen „Falken og Duen“, og herfra var Visen naturligvis kommen til Roskilde Avis. Altsammen høist forklarligt og uden Spor af Mirakel.

En af de sex Afskrifter skyldes den lærde Fru Anne Krabbe¹⁾. Hun meddeler følgende Indledning til Visen:

Denne efterskrevne Vise er lagt om en Jomfru, som skal have boet paa Vallø i Sjælland, ved Navn Jomfru Anne Nielsdatter og skal have været „en aff Ordingen. Hun haver først trolovet en Herremand, som var en af de Duer, ikke synderlig rig og boede hart ved Vallø, som kogander leger. I denne midler Tid, mens de var Fæstefolk, kom der en anden Herremand ind i Landet ved Navn Hr. Bo Falk, hvilken der fortrængte den anden og fik forskrevne Jomfru til Ægte. Og siges af foruemme Folk, at denne Hr. Bo Falk haver digtet samme Vise, og siges, at det gik hende sørgelig med hendes første Barn, for hun lovet een og taget ved en anden. Indtil hun lod skjære alt sit Haar af og lod give til Kirken, saa fik hun levende Børn med hannem. Og haver Lisbet, Oluf Rosesparres, af hendes Haar, der var hængt i et Klæde, og hun haver givet af Kirken“.

Fru Anne Krabbes Opskrift af Visen har hele 11 Vers og hendes historiske Indledning er tilsvarende omstændelig, men ligesom hendes Vers ikke gjøre et nær saa vederhæftigt Indtryk, som det ene, Fru Jytte meddeler, saaledes turde ogsaa hendes Bemærkninger til Visen være mindre paalidelige end omstændelige. Imidlertid maa det strax tilføies, at hun neppe selv har forfattet denne Indledning, hvad man allerede kan slutte af, hun var en Jyde, fremmed for Vallø-Egnen og dens lokale Traditioner. Hun har skrevet af efter en ubekjendt Anden og i sin Forskrift har hun truffet to Ord, som hun ikke kunde læse, nemlig det uforklarlige Slægtnavn „Ordingen“ og det ikke mindre gaadefulde Stednavn „Kogander“²⁾. Hun har da ladet Pladsen til disse to Ord staae aaben og først senere udfyldt den med de 2 Ord, maaske efter at hun har faaet en fyldestgørende Forklaring paa dem, maaske, efter at hun har maattet opgive at faae en saadan, og maattet slaae sig tiltaals med den meningsløse Læsning, hvortil hun havde faaet udtydet de to utydelige Ord. Det har naturligvis sin store Interesse, at hun stiller en Hr. Bo Falk op som Hr. Jens Dues Rival, og denne Tradition kan være fuldt historisk, thi samtidig med Jens Due levede der virkelig paa Vallø en Hr. Bo Falk, der nævnes 1346—66, men naar Fru Anne Krabbe eller hendes Hjemmelsmand tillægger Hr. Bo Falk Forfatterskabet til Visen er hun naturligvis paa Vildspor; Strofen: „Men var det ikke for Falkens Vrede“, viser noksom, at det maa være Hr. Jens Due, der har digtet den.

Overhovedet er det Skade, at man ikke kjender Fru Anne Krabbes

---

¹⁾ Kalls Sml. 393 4° Nr. 42. ²⁾ Dr. A. Olrik har læst „Kogander“, hvad der ikke løser Gaaden.

Kilde, og derfor ikke veed, hvormegen Vægt man kan lægge paa hendes Beretning om den historiske Begivenhed, der skal danne Visens Baggrund. Mærkeligt er det, at Visen kun ganske forblømt antyder denne Begivenhed og navnlig dens for Forfatteren tragiske Udfald, der i Grunden slet ikke passer med det sidste Vers, og da Fru Anne Krabbes Angivelse af Jomfruens Navn, Anne Nielsdatter, aldeles ikke stemmer med de historiske Fakta, thi Hr. Bo Falk til Vallø var gift med Cecilie Eriksdatter Gyldenstjerne, og en Farbroder til ham af samme Navn, om hvem der ogsaa kunde være Tale, da han nævnes i Aarene 1325—32, var gift med en Gertrud Olufsdatter, — saa spørger man uvilkaarlig, om hendes Anne Nielsdatter, der bliver sin Elsker utro, derfor kommer galt fra sit første Barsel og soner ved at give sit Hovedhaar, ikke er en denne Vise ganske uvedkommende Tradition, om end nok hjemmehørende i Vallø Omegn, siden det paagjældende Hovedhaar var havnet hos Fru Lisbeth Gyldenstjerne, Oluf Rosensparres paa Vallø. Ialtfald er det høist paafaldende, at Fru Jytte Gyldenstjerne, der dog ogsaa maa have kjendt dette paa Vallø bevarede Hovedhaar og den dertil knyttede Tradition, da hun stod Fru Lisbet Gyldenstjerne særdeles nær, — de vare Søskendebørn, Døtre af to Brødre — aldeles ikke omtaler dette Haar i Forbindelse med Visen. Hun nøies med at sige, at Jomfruen hed Kirsten Krummedige og boede i Søllerup. Med hvor megen Ret Fru Jytte knytter Jomfruen til Søllerup, kan man nu ingen Mening have om, thi den ældste Efterretning, der haves om denne forlængst forsvundne Hovedgaard i Søllerup, er, at den 1439 blev forlehnet af Roskilde Biskop til Peder Neb, i hvis Slægt den forblev til henimod Reformationen, men Slægtnavnet Krummedige turde hun være kommet til, blot fordi denne velkjendte Slægt førte et Lindetræ i Vaabnet. Nu hed virkelig Jens Dues Husfrue Kirsten, thi Hamsfort har en sikkert fra et nu tabt Obituarium fra Roskilde Domkirke hentet Notits om, at: Anno Domino 1342 7. idus Aprilis døde i Sjælland den høiadelige Kvinde Christina, Niels Boosens Ridders Datter, Johannis Duuæ af „Testebola“s Hustru, hvis Legeme er begravet i Herfulgensi Kirke, vel fortjent af Kirken i Roskilde¹⁾, og den peger bestemt paa en hel anden Udgang af Hr. Bo Falks og Hr. Jens Dues Medbeilerskab, end af Fru Anne Krabbe angivet. Visen tolker ikke en svegen Fæstemands haabløse Sorg og Forbitrelse, men kun den forbigaaende Uro, en farlig Medbeilers Op-træden volder. Sangeren har endnu Tillid til den høviske *Jomfru*, hans Hjerte glæder, og denne Tillid blev ikke skuffet.

Duen seirede for en Gangs Skyld over Falken.

¹⁾ Script. Rer. Dan. I. 305, Hist. Kildeskr. 2. II. 461 f.